

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

VOENNO ISZTORICESZKIJ ZSURNAL (Szovjetunió) 1973. 4—6. sz. — A folyóirat második negyedévi számából elsőként V. BOKAREV: „A párt XII. kongresszusa és a Szovjetunió védelmi képességének megerősítése” (4. sz. 3—10. o.) c. tanulmányát emeljük ki. Az 1923 áprilisában ülésezett XII. kongresszus napirendjén a Vörös Hadsereggel foglalkozó külön kérdés nem szerepelt, de a kongresszus egész tevékenységét áthatotta a védelmi képesség fokozásának gondolata. Az ehhez szükséges feltételeket a szocialista építés alapjainak a NEP segítségével történt megteremtése és a Szovjetunió megalakulása biztosította. Mivel 1922-re a Vörös Hadsereg létszámát 600 ezer főre csökkentették, szükségessé vált a lakosság katonai oktatásának bevezetése a területi miliciarendszer alapján. Már 1922 nyarán megjelentek az első újjáépített hadihajók a Fekete-, Kaszpi-, Balti- és Fehér-tengeren. 1922—23 folyamán a szovjet területek védelmére megszervezték az északi-, ladogai-, fekete-tengeri, kaszpi-tengeri, amu-darjai **határőr flottilákat**, a csud-tavi hajócsoportot és a csendes-óceáni tengeri határőrséget.

A Forradalmi Katonatanács Politikai Osztálya a XII. kongresszus határozatainak szellemében összehívta a kongresszus katonaküldötteinek értekezletét, ahol Antonov-Ovszejenko és Szklanszkij előterjesztése alapján megtárgyalták a Vörös Hadsereg újjászervezésével kapcsolatos teendőket.

A Szovjetunió létrehozásával összefüggésben sürgősen meg kellett oldani a nemzeti kérdést a hadseregben. Az országban rövid idő alatt létrehozták a nemzetiségi katonaiskolák hálózatát a nemzetiségi altisztikar kiképzésére. A középkaderek felkészítését a grúz, örmény, azerbajdzsán katonaiskolák végezték. 1924 őszére a Vörös Hadseregben 9 nemzetiségi hadosztály és 7 önálló alakulat volt. 1925-re a nemzetiségi alakulatok alkották az egész Vörös Hadsereg 10%-át.

A X., XI. és XII. kongresszus tehát sokat tett a védelmi képesség megerősítéséért, de a Vörös Hadsereg még nem mindenben felelt meg a Szovjetunió védelme által állított követelményeknek. A gazdasági helyzet meg-

erősödésével sokkal nagyobb tervek kerültek előtérbe, amelyek az 1924—25-ös katonai reform néven kerültek be a történelembe.

A. SIMANSZKIJ: „A hadművelési—hadászati együttműködés megszervezése az 1944-es belorusszai hadműveletben” (6. sz. 13—22. o.) c. tanulmánya a Nagy Honvédő Háború egyik igen jelentős hadműveletének történetével foglalkozik. A hadművelet, egyike azoknak, ahol össze kellett hangolni több front, a haditengerészet, a légvédelem és a partizánalakulatok tevékenységét, 71 napig tartott és 1000 km hosszú arcvonalra terjedt ki (a Nyugati-Dvinától a Pripjatyig) 600 km mélységben (a Dnyepertől a Visztuláig és Narevig). A pontos és megbízható hadművelési—hadászati együttműködés lényege abban rejtett, hogy a négy front (1. Balti, 3., 2. és 1. Belorusz Front), a légierő, a légvédelem, a partizánok, a Dnyeperi Flottilla támadó tevékenységének célját, helyét és idejét úgy határozzák meg, hogy az biztosítsa a hadművelet folyamatos, hadászati szünetek nélküli, céltudatos és szervezett lefolytatását.

Az együttműködés megszervezésében a Legfelsőbb Főparancsnokság és a Vezérkar játszotta a főszerepet. A frontparancsnokok már a Főhadiszálláson 1944. május 22—23-án tartott tanácskozáson tájékoztatást kaptak a nyári—őszii hadjárat legfontosabb feladatairól, és ezután kezdődött meg — az általános képbe belehelyezve — a hadművelési terv és az együttműködés részleteinek kimunkálása. A fő cél az volt, hogy szétzúzzák a német fasiszta erők nagy csoportosítását, amely elzárta a nyugati hadászati irányt, a legrövidebb utat Németország határaihoz, és teljes egészében felszabadítsák Belorussziát. Ezt az irányt a támadás kezdetekor német részről nagy erők védték: a „Közép” hadseregcsoport, valamint az „Észak” és „Észak-Ukrajna” hadseregcsoportoknak a szárnyakon csatlakozó részei, összesen 63 hadosztály és 3 dandár, vagyis több mint 1 millió ember, kb. 10 ezer löveg és aknavető, 900 páncélos és rohamlöveg. Ezeket a 6. légiflotta támogatta, amely mintegy 1350 repülőgéppel rendelkezett.

A továbbiakban a szerző részletesen ismerteti, milyen alapokon határozták meg a frontok támadásának fő irányát, célját, idejét, hogyan alakították ki a frontparancsnokok a közvetlen együttműködést, és sok példával illusztrálja az együttműködés szervezését a június 23—24-én megindult támadás után. A Főhadiszállás részéről a 2. és 1. Belorusz Frontnál Zsukov, a 3. Belorusz és 1. Balti Frontnál Vaszilevszkij marsall irányította a tevékenységek koordinálását. Az összehangolt akciót bemutató sok példa közül csupán egyet ragadunk ki. A támadás megindítása előtt, június 20-a és 23-a között a partizánok tömeges méretű út-, híd- és vasúttrobantást hajtottak végre, 3 nap alatt kb. 150 hadianyaggal és katonákkal megrakott vasúti szerelvényt siklattak ki, amivel jelentős mértékben megbénították a szállításokat és nehezítették a tartalékokkal való manőverezést.

V. SZEKISZTOV: „A második világháború másodrendű hadszíntere” (5. sz. 36—42. o.) c. tanulmánya az afrikai hadszíntér régen és sokat vitatott kérdését tárgyalja. A szerző azokkal a polgári történetírásban állandóan fellelhető nézetekkel száll szembe, amelyek az utóbbi 5 év alatt megjelent, több mint 20 műben ismét előtérbe kerültek, és amelyek mérhetetlenül felnagyítják az afrikai hadszíntér jelentőségét, sőt esetenként a második világháború fő hadszíntereként igyekeznek feltüntetni, elébe helyezve a szovjet—németnek. A szerző ismerteti az afrikai hadműveletek főbb eseményeit 1940. június 10-e és 1943. május 13-a között. Elutasítja azokat a nézeteket, amelyek kizárólag Churchillre hárítják a felelősséget a nyugat-európai partraszállás elhalasztásáért, a „Fáklya” hadművelet előtérbe helyezéséért, és rámutat, hogy Roosevelt könnyen hagyta befolyásolni magát azoknak az imperialista köröknek a politikájától, amelyek a Szovjetunió meggyöngyülésére spekuláltak. **1942 őszén, amint ezt a tények bizonyítják, megvoltak a kedvező feltételek a második front megnyitására.** 1942 folyamán az Egyesült Államok és Anglia több mint 70 ezer repülőgépet, 33 ezer páncélost gyártott, flottájuk tonna-úrtartalma 9,3 millió tonnával emelkedett. Az amerikai hadseregnek már több mint 70

mozgósított hadosztálya és 160 repülőcsoportja volt. Az Egyesült Államok fegyveres erőinél 5,5 millió katona és tiszt teljesített szolgálatot, s az angol hadsereg is 50 hadosztállyal rendelkezett. A stálingrádi és észak-kaukázusi frontok lekötötték a németek alapvető erőit, itt dőlt el a háború sorsa, nyugaton pedig a Wehrmacht-nak mindössze 27 legyengült hadosztálya tartózkodott.

Azok a szerzők, akik kitartóan hangoztatják, hogy El-Alamein és Tunisz hozta meg a fordulatot a háború menetében, figyelmen kívül hagyják azt az alapvető tény, hogy 1942. november 1-én 4,5 német, valamint 10 olasz hadosztály harcolt Észak-Afrikában, ugyanakkor 197 német és 11,5 olasz hadosztály a szovjet—német arcvonalon. A szerző összegezésül megállapítja, hogy Észak-Afrikát mindezeknek a tényeknek a figyelembevételével a második világháború jelentős, de mindenképpen másodrendű hadszínterei közé kell sorolni.

Egy távoli baráti ország hadseregéről ad hírt *Mna C. SZODNOMDAR-ZSANAK*: „Két testvéri hadsereg katonai együttműködése” (6. sz. 40—46. o.) c. cikke. 1921. március 1-én Mongólia forradalmárainak első kongresszusán létrejött a Szuhe-Bator, Csoj-balszan és mások által vezetett forradalmi párt, amely a népfelkelők szétszórt osztagaiból megszervezte a mongol hadsereg első négy ezredét. Ezek az ezredek harcot kezdtek a Mongóliát megszállva tartó kínai militaristákkal és 1921. március 18-án szétverték a kínaiak erős helyőrségét a mai Altanbulakban. Ez a győzelem a forradalom előhírnöke volt, a nap pedig a Mongol Néphadsereg születésének napja.

Mongólia területének nagy része továbbra is Unger báró fehérgárdista bandáinak uralma alatt volt, amelyek mintegy 11 ezer jól kiképzett és jól felszerelt katonákból álltak. 1921 júniusában a mongol Ideiglenes Kormány kérésére Szovjet-Oroszország 10 ezer főből álló expedíciós hadtestet küldött segítségül, amely a mongol csapatokkal együtt vereséget mért az ellenségre, és az egyesült csapatok bevonultak Ulan-Batorba. A Népi Kormány kérésére a csapatok 1924-ig Mongóliában maradtak és segítettek a fehérek erőinek teljes szétverésében

és a népi demokratikus rendszer megerősítésében.

A szerző a továbbiakban az 1930-as évek eseményeit ismerteti, a japán hódító törekvések elleni harcot. Ennek elhárítására 1936-ban kötötték meg az együttműködési szerződést, aminek alapján 1937-ben a mongol kormány kérésére szovjet csapatokat küldtek Mongóliába. Ezek a mongol csapatokkal együtt vívták meg a győzelmes harcot 1939-ben Halhin-Golnál, ahol a sok provokáció és incidens következtében már valóságos helyi háború alakult ki.

A szerző a továbbiakban foglalkozik még a mongol hadsereg részvételével a Kvantung-hadsereg megsemmisítésében. Ebben a harcban a Mongol Néphadsereg alakulatai a Bajkál-on-túli Front keretei között vettek részt. Ezenkívül ismerteti azt a segítséget, amit a Szovjetunió nyújtott a modern fegyverzettel felszerelt mongol hadsereg megeremtéséhez. (*Lenygyel István*)

VOJNOISTORIJSKI GLASNIK (Jugoszlávia) 1972. 2. sz. — *Fabijan TRGO*: „Tito — a felszabadító háború stratégiája”. (7—14. o.) A szerző dokumentumokkal gazdagon alátámasztott tanulmányában tudományos igényességgel elemzi a felszabadító háború hadvezérének hadászati tevékenységét. A háború politikai célja „Jugoszlávia népeinek felszabadítása” volt. A hadászat alapelvét Tito úgy határozta meg, hogy „megállás nélküli állandó küzdelem folyamata és a fegyveres erők szakadatlan növelése”. A harcmódot Tito a partizánháborúban jelölte meg, ez felelt meg ugyanis leginkább a jugoszláviai sajtós viszonyoknak. Állandóan törekedett arra, hogy a partizánháború fokozatosan az egész országra és az egész népre kiterjeszkedően lassanként reguláris háborúvá fejlődjön. Ehhez viszont gondos politikai felvilágosító munkára, a célok és lehetőségek világos felmérésére volt szükség. A szerző Tito szervezői tevékenységét is hangsúlyozza, akinek minden időben sikerült megállapítani és megvalósítani a harc mindenkorinakaszkának leginkább megfelelő formákat és eszközöket. Kezdetben a partizánalakulatokat regionális módszerrel szervezték, a következő lépés mo-

bil egységek — dandárok — megszerzése volt; 1942 őszén megalakult a Jugoszláv Nemzeti Felszabadító Hadsereg, majd a háború befejező szakaszában már hadászati magasabbegységeket — hadseregeket — is szerveztek. 1944-ben a már reguláris jugoszláv hadsereg fontos összekötő láncszemet képezett a keleti és nyugati szövetségesek között és jelentős szerepet játszott a győzelemben, valamint Jugoszlávia teljes felszabadításában. Jugoszlávia népi felszabadító harca és Tito hadászati tevékenysége elméleti jelentőségű volt, mivel egy anyagi és személyi túlerőben levő ellenség elleni sikeres harc alapján fontos elméleti következtetéseket vonhatunk le. — *Bogdan GLEDOVIĆ*: „Nemzeti felszabadító mozgalom a Szandzsákban a háború első évében” (19—58. o.) c. tanulmánya sokoldalúan, harcászati és szervezési kérdésekben kimerítően elemzi a dél-boszniai felszabadító mozgalom kezdetét. Új adatokra támaszkodva világítja meg a horvát usztasa állam nemzeti politikáját a mohamedán és katolikus, valamint orthodox lakosság ellentéteinek kihasználását. Ez a körülmény az első szakaszban nagyon megnehezítette a mozgalom kibontakozását. — *Živko AVRAMOVSKI*: „A balkáni országok felé irányuló német hadianyag-kivitel politikai céljai a második világháborút közvetlenül megelőző években”. (61—86. o.) A kiadatlan bonni levéltári adatokra is támaszkodó tanulmány a magyar hadtörténetészek számára is fontos problémát helyez újszerű megvilágításba. A szerző abból a megalapozott feltevésből indul ki, hogy a Balkán felé irányuló német hadianyag-export nagy volumene és magas százalékaránya mögött politikai tendenciák rejtőznek. Ezt támasztja alá az a körülmény is, hogy ezek az államok csak 15%-át fizették ki a szállítások ellenértékének, vagyis üzleti szempontból a vállalkozás felettébb ráfizetéses volt Németország számára. Németország egyik célja az volt, hogy az ellenértéket nyersanyagokban fizessék meg az érintett államok. A német diplomácia zsarolásra is felhasználta a balkáni államok viszonylagos gazdasági függőségét. Arra kényszerítette ezek kormányait, hogy szorosabbra fűzzék német kapcsolataikat. Az egyetlen ki-

vétel Bulgária volt, amely látszólagos politikai ellenszolgáltatás nélkül — a jugoszláv szerző szerint — jelentékeny hiteleket és egyéb kedvezményeket élvezett. Ezt azzal magyarázza a szerző, hogy így akarták Bulgáriát távoltartani az angol politikától, mely 1938-tól kezdve arra törekedett, hogy megszilárdítsa befolyását a délkelet-európai térségben. E befolyás ellensúlyozására 1939 kritikusan tavaszán és nyarán Németország felüggesztette vagy csökkentette Jugoszlávia, Románia, Törökország és Görögország felé irányuló szállításait, mivel ezek az országok Nagy-Britannia felé is tapogatóztak. A háború kirobbanása után azonnal kezdte hatását éreztetni az angol blokád és ez újból megnövelte a Balkánról származó nyersanyagok fontosságát. — *Holm SUNDHAUSSEN*: „Himmler titkos szolgálata és rendőri szervezete a »Független Horvát Állam«-ban. 1941—1945”. 89—131. o.) A szerző megállapítása szerint a fasiszta Németország vezető erőt jellemző belső ellentmondások és súrlódások a meghódított területeken is megmutatkoztak. Így az SS és kapcsolt részei is önálló politikát folytattak a megszállt országokban, főleg a „független” Szlovákiában és Horvátországban. Himmler pl. azonnal beavatkozott Horvátország „függetlenségébe” és a hivatalos usztasa szervektől független, sőt azok felett ellenőrzési jogot gyakorló kém- és rendőri hálózatot épített ki. Ez a szervezet a többi német intézménnyel is rivalizált, amit az is súlyosbított, hogy a zágrábi német követ (vagyis inkább megbízott), Siegfried Kasche az SS ellenlábas, az SA tagja volt. 1943-ban az SS is teljhatalmú megbízottat állított horvátországi szervezetei élére, ami növelte a partizánok ellen vívott titkos háború intenzitását. A továbbiakban a szerző ismerteti a Horvátországban működő SS szervezetek strukturális felépítését. — *Antun MILLETIĆ*: „Jezdimir Dangić kelet-boszniai csetnik parancsnok kollaboráns tevékenységéről (1941 augusztus—1942 április.)” (135—145. o.) Jezdimir Dangić, a jugoszláv hadsereg őrnagya már 1941 augusztusában vezetése alá vonta a kelet-boszniai csetnik szervezeteket. Kezdetből együttműködött a németekkel és a kollaboráns nedicista hatóságokkal. Együttműködésüket,

amely a jugoszláv partizánmozgalom ellen irányult, 1942. január 14-én szerződéssel pecsételték meg. Február 1-én Dangić Belgrádba utazott és személyesen tárgyalt a németekkel. A kapcsolat azonban hamarosan elromlott, mivel Dangić az olaszokkal is tárgyalt. A bizalmatlankodó németek erre 1942. április 11 — vagy 12-én le tartóztatták és a nürnbergi hadifogolytáborba szállították. — A fentebb ismertetett tanulmányok mellett könyvszemle és kisebb közlemények, a jugoszláv hadtörténeti tudományos élet legfrissebb eseményeit rögzítő beszámolók és két bibliográfia egészítik ki a folyóirat e számát is. (*Vincizai István.*)

WOJSKOWY PRZEGLAD HISTORYCZNY (Lengyelország) 1973. 1. sz. — *Kazimierz KACZMAREK*: „A Lengyel Haderő 2. hadseregének kiképzési problémáihoz 1944. szeptember—1945. január”. (3—39. o.) A 2. hadsereg történetének érdekes része a kezdeti szervezést követő kiképzési időszak, amelyre a nehéz hadi állapot és az idő rövidsége nyomta rá bélyegét. Ismerteti a különféle egységek kiképzésére szánt időt és a kiképzési módokat, valamint a 2. hadsereg akkori parancsnokának, K. Świerczewski tábornoknak 1944. szeptember 11-én kiadott, kiképzésre vonatkozó parancsát. A másfél hónapos alapkiképzés után a Lengyel Haderő vezérkara ellenőrzést tartott, melynek során megállapították: a 2. hadsereg nem érte el a kitűzött harcászati szintet. Popławski tábornok 1944. november 16-án utasítást adott a feltárt hiányosságok megszüntetésére, a szervezési és ellátási problémák megoldására. Súlyt helyezett a nagyobb egységek együttműködésének, az éles lövészetnek a gyakorlására, a tiszták kiképzésére. A vezérkar szempontjából fő feladat a Visztulán való átkeléssel kapcsolatos műveletek gyakorlása volt. — *Igor BLAGOWIESZCZAŃSKI*: „A lengyel tüzérség együttműködése a szovjet hadsereggel a németek elleni harcokban, 1944—1945-ben”. (40—60. o.) Az 1. Belorusz Frontnak alárendelt lengyel tüzérosztagok sorsát kíséri figyelemmel a Varsó—Berlin hadászati irány harcaiban. Az első jelentős együttműködésre a Bug melletti harcokban került sor, amelyet az 1. Belorusz

Front balszárnya hajtott végre Kowel—Lublin irányban. E harcoknak fontos politikai és katonai jelentőségük volt: a résztvevő tüzérsztagok voltak az első reguláris lengyel fegyveres erők, amelyek lengyel földre léptek; támogatásukkal erősítették a szovjet—lengyel fegyverbarátságot; katonailag pedig ez volt az első nagyobb lengyel tüzérségi csoportosítás a keleti arcvonalon, amely mindjárt megállta a helyét (7000 katona, 260 üteg, 500 szállító jármű). A következő közös hadműveletekre a szovjet hadseregnek 1945 januárjában indított offenzívájakor került sor a Visztula—Odera irányban. A lengyel tüzérség a 47. és 61. szovjet hadseregek Varsótól északra és délre kibontakozó támadását segítette. A legnagyobb közös harcokra 1945 márciusában a lengyel Tengermelléken került sor, amikor az 1. Belorusz Front főereje kijutott az Oderáig, de a jobbszárnya, s vele együtt az 1. lengyel hadsereg el volt vágva a Balti-tengertől egy széles, németek által megszállt sávval, ami komoly veszélyt jelentett a délebbre Berlin felé törő csapatoknak. A 2. Belorusz Frontra és az 1. Belorusz Front jobbszárnyára várt az ellenséges állások felszámolása. Támogatásukra jelentős lengyel tüzérséget irányítottak. — *Tadeusz PIETRZAK*: „A Lengyel Munkáspárt szerepe a népi hatalom megszervezésében Kelet-Mazowsze területén”. (61—94. o.) Az 1944 júliusi Manifesztum kezdte a lengyel népi hatalom első forradalmi dokumentumát. Ebben végrehajtó szervként létrehozták a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottságot, amelynek feladata a felszabadító harc irányítása és a függetlenség megszervezése után a lengyel államiség felépítése volt. Szükség szerint az államhatalom sejtjeinek létrehozásával kezdték a munkát: belbiztonsági, igazságügyi apparátus, katonai bíróságok. A Varsói Vajdaság keleti felszabadított területein a biztonsági apparátus megszervezésére és vezetésére a párt a Népi Gárda (GL) és a Népi Hadsereg (AL) felderítőkészebb és kipróbált katonáit irányította. A polgári milícia megszervezése nagy nehézségekbe ütközött, lévén hiány szakmailag és politikailag jól képzett tisztekben. A szervezés kezdeti időszakában sok nem megfelelő ember is került a milícia soraiba.

A miliciának közvetlenül a hadsereg után kellett megjelennie az újonnan felszabadított területeken és hozzákezdeni az államapparátus helyi szerveinek megalakításához. Az időközben megalakult Lengyel Haderőnek kettős feladata volt: a) aktív harc a hitleristák ellen és b) részvétel a társadalmi—politikai átalakulásokban. 1945 februárjában lehetővé vált a Varsói Vajdaságban a párt Vajdasági Bizottságának a megalakítása, mely megkezdte a földreform, a nemzeti tanácsok, a milícia és biztonsági szervek megszervezését. — *Jerzy BORDZIŁOWSKI*: „A kurszki csata. A védelem műszaki biztosításának problémái” 1. rész. (95—120. o.) A kurszki csata volt a Nagy Honvédő Háború harmadik és utolsó csatája, mely védelmi harcokkal kezdődve, ugyanabban a térségben folyamatosan ment át ellentámadásba. A támadó műveletek során a szovjet hadsereg szétverte a német védelmet és kijutott a Dnyeper vonalára. A csata fordulópontra volt a háborúban: meggyőztette a németek utolsó nagyszabású támadó hadműveletét, ugyanakkor a hadászati kezdeményezés teljesen a szovjet hadsereg kezébe került. Ismerteti a csatát megelőző időszakban a kurszki körzetben kialakult helyzetet, a német „Citadella” hadművelet tervét, a szovjet elközeléseket, a szemben álló felek haderejét. Részletezi a szovjet műszaki alakulatoknak a védelem előkészítésében végzett fontos munkáját és teljesítményét a védelmi harcokban. A műszaki alakulatok hatalmas munkát végeztek a terepnek a védelemhez való előkészítésében, a mély, többsávos védelmi vonal kiépítésében. Legfőbb feladatuk a német harckocsik elleni aknásítás volt. Az aknamezőknek két fajtáját alkalmazták. Az ellenség várható főcsapásának irányában: előre telepített, állandó aknamezőt, valamint az ellenség felderített támadásának irányában és a szovjet ellentámadások során elért sikerek rögzítésére telepített, manőverezési lehetőséget biztosító aknamezőt. A kurszki csata megkezdése előtt és a védelmi műveletek alatt folyamatosan tökéletesítették a műszaki alakulatok szervezését és felszerelését, hogy megfeleljenek az újabb hadászati helyzetek követelményeinek. — *Tadeusz*

KONECKI: „Harcselekmények északon 1941-ben, a szovjet—német háború idején”. (121—173. o.) A szovjet északi harcok jellemző vonása a szárazföldi, tengeri és légierők nagyfokú együttműködése volt, igen nehéz terep- és klímaviszonyok között. A német támadó erők viszont sehol sem értek el ilyen aránytalanul kis eredményeket a bevetett erőkhöz képest. Három szakaszra tagolja a sarkkörön túli háborút, jelen cikk az első szakasszal: a német agresszió előkészítésével és az 1941-ben lezajlott szárazföldi hadműveletekkel foglalkozik. — **Marian PORWIT:** „A „Narew» hadregcsoport és „Kowalski tábornok hadműveleti csoportjának hadműveletei 1939. szeptember 9—13. között.” (174—202. o.) Ismerteti az 1939. szeptember 9-re kialakult helyzetet a Varsótól északkeletre eső területeken. A Narew és Bug folyó közti szakaszon védekező „Narew” Középső Hadsereg-csoportot és a Kowalski tábornok által vezetett Hadműveleti Csoportot a bekerítés veszélye fenyegette. Kowalski a Bug déli partján szervezte a védelmet, így akarván megállítani az ellenség Varsó felé irányuló felvonulását. A Narew alsó vidékének átengedése azt eredményezte, hogy a németek könnyűzerrel átkeltek a Bug déli partjára, bekerítve ezzel Kowalski csoportját, melynek nem maradt más választása, mint áttörni az előrenyomuló német éken keresztül. — **Czesław PODGÓRSKI:** „A fasiszta tömb és a megszállt országok a sztálingrádi vereség után”. (203—230. o.) Bevezetésként ismerteti az 1942 nyaráig kialakult helyzetet és erőviszonyokat, majd röviden beszámol a sztálingrádi csata lefolyásáról, részletezve a veszteségeket. A sztálingrádi katasztrófa után a hitleri hadvezetőség már nem volt képes tovább titkolni a nép előtt a keleti fronton kialakult nehéz helyzetet. A hitleri propaganda az „emberiség és az európai kultúra” védelme jegyében, totális mozgósítást és szövetségeseitől nagyobb erő kifejlesztést követelt. Németország azonban még tömeges behívások segítségével sem tudta pótolni elszenvedett veszteségeit. A sztálingrádi vereség hatására a szövetséges országokban válság jelei mutatkoztak. Ez főleg azokban az országokban érezte hatását, amelyeknek csapatait szétverték a sztálin-

grádi arcovonalon (Olaszország, Magyarország, Románia). A szerző ismerteti az Olaszországban 1943 tavaszán kialakult belpolitikai helyzetet, az országon végigvonuló sztrájk hullámot. Beszámol Románia helyzetéről, a román kormánynak az angolszász hatalmak felé megkísérelt kapcsolatfelvételéről. Magyarország 1943 tavaszi helyzete kapcsán ismerteti a 2. magyar hadsereg doni vereségét, s annak kihatását a magyar nép hangulatára, majd pedig a magyar kormány nyugati kapcsolatfelvételi kísérleteire. Végeredményként megállapítja, a németek sztálingrádi vereségének katonai, gazdasági és külpolitikai következményei rendkívül nagy hatással voltak a háború további sorsára. — **Franciszek SKIBINSKI:** „Művészet vagy tudomány?” (300—312. o.) Felteszi a kérdést: vajon a hadviseléssel kapcsolatos fogalomkör a művészetek vagy pedig a tudományok területéhez tartozik? A szerző a kérdés eldöntésére vitát indítványoz. Személy szerint a „hadtudomány” kifejezésnek biztosít elsőbbséget, melynek alárendeli a „hadművészet” fogalmát, a hadászat; hadműveleti—művészet és harcászat részterületekkel. Javaslatot tesz az egyértelmű terminológia kialakítására. — A számot eseménykrónika és gazdag második világháborús bibliográfia egészíti ki. (*Windisch Aladár*)

MILITÄRGESCHICHTE (Német Demokratikus Köztársaság) 1973. 2. és 3. sz. — **Heinz HELMERT—Hans-Jürgen USCZEK:** „Európai forradalom és a nép fegyveres harca 1848—49-ben” (2. sz. 133—147. o.) 1848 tavaszán a feudalizmus Európa-szerte váltságba került. A forradalmak hajtóereje a dolgozó tömegek voltak, vezetőjük a kiegyezésre hajlamos burzsoázia. A forradalmak közös célkitűzése: a demokratikus haladásért, nemzeti egységért és függetlenségért vívott küzdelem nemcsak az egyes országokon belül teremtett egységfrontot az idegen vagy belső haladást gátló erőkkkel szemben, hanem a népek összefogását, közös fellépését is elősegítette. A forradalom kiindulópontja Olaszország volt, ahol a burzsoázia kormányváltózással megelégedve kiegyezett, a hatalom a nagyburzsoázia kezébe került. Az európai forradalom

kulminációs központja azonban Franciaország volt. A felfegyverzett nép barrikádokon, utcai harcokban, gerillacsapatokban harcolt. A 48-as forradalom sok tapasztalattal gazdagította a hadművészetet, a gerillaharcászat, hadseregfelállítás, fegyelem, reguláris erők szerepe stb. terén. A burzsoázia árulása azt mutatta, hogy az egyetlen következetesen forradalmi osztály a proletariátus. — **N. N. ASZOVCEV**: „Lenin és a Vörös Hadsereg felépítése” (2. sz. 148—159. p.) Lenin hadseregépítési munkáiban társadalompolitikai, szervezési és kiképzés-nevelési kérdésekkel foglalkozik. A hadsereg társadalompolitikai oldalának legfontosabb szempontjai: a párt vezető szerepének biztosítása a vezetésben, a hadsereg osztályjellege, egysége, a nemzetiségek egyenjogúsága, „proletár internacionlizmus. A hadseregszervezés a hadászati helyzettől függ, egyik legfontosabb szempont a haderőnek helyes arányának kialakítása. Elengedhetetlen az öntudaton alapuló szilárd katonai fegyelem. — A Szabad Németország Nemzeti Bizottság megalakulásának 30. évfordulóján három tanulmány emlékezik meg a német antifasiszták fegyveres harcáról. **Heinz KESSLER**: „A Szabad Németország Nemzeti Bizottságának hagyományai a Nemzeti Néphadseregben” (3. sz. 148—159. o.) Az antifasiszta ellenállás első tudatos jelei már 1935-ben megfigyelhetők, a csúcspontját azonban 1943. július 12—13-án érte el, amikor Kurszk közelében megalakul a Szabad Németország Nemzeti Bizottsága. A fasiszták súlyos veresége után a német katonák százai jelentkeztek partizániskolákba, fegyveres ellenálló harcba. Jelentős részük a demokratikus Németország megteremtéséért folytatott küzdelemben életét vesztette. A forradalmi hagyomány ma forradalmi cselekvéssé vált. — **Karlheinz PECH**: „Szabad Németországiért! Német antifasiszták a francia ellenállási mozgalomban” (3. sz. 297—311. o.) 1943 szeptemberében alakult meg a Szabad Németország Nemzeti Bizottsága Franciaországban. Tagjai — volt katonák, emigránsok — elsősorban felvilágosító tevékenységet folytattak, vasúti hidakat robbantottak, náci bűnösöket végeztek ki, fegyvereket, lőszerrel zsákmányoltak, információkat szolgálatot láttak el. A fegyveres harcok

során sokan hősi halált haltak. — **Willy WOLF**: „A Zindel-csoport harca. A Szabad Németország Nemzeti Bizottsága tevékenysége Kurlandban” (3. sz. 322—333. o.) A közölt dokumentumok arról számolnak be, hogy a csoport tagjai milyen módon igyekeztek a bekerített német katonák életét a biztos pusztulástól megmenteni. Felvilágosító munkát végeztek, összeköttetést szerveztek a szovjet egységekkel és átállásra szólították fel a bekerített katonákat. A csoport minden tagja életét vesztette. — **Raimund WAGNER**: „A Wehrmacht-vezetés és a négyéves terroripolitika a második világháború kirombantása előtt” (2. sz. 180—188. o.) A szerző a nyugaton megjelent hadtörténeti művek megállapításait bírálja, dokumentumokkal támasztja alá érveit. Bebizonyítja a monopolburzsoázia és a katonai vezetés összefonódottságát, az „egyedül vétkes” elvet megcáfolja. A nyugati hadtörténeteszek elterelik a figyelmet arról, hogy ma is szoros a kapcsolat a monopolburzsoázia és a katonai vezetés között. — **Wolfgang WÜNSCHE**: „Kurszk 1943. A «Citadella» hadművelet”. (3. sz. 272—283. o.) A katonai és politikai kudarcok után, az ember- és nyersanyagterhelékek kimerülésével a fasiszta hadvezetés látványos katonai győzelmet szeretett volna felmutatni 1943-ban. A „Citadella” hadművelet célja a szovjet Központi és Voronyezsi Front főerőinek bekerítése és megsemmisítése volt. A hadosztályok feltöltetlensége és lassú koncentrációja miatt a támadás időpontját többször is módosították. A július 5-én induló német támadás a többszörös szovjet túlerő miatt sehol sem tudta áttörni a front védelmét. — **Albrecht CHARISIUS—Gerhard FÖRSTER**: „A fasiszta katonai vezetőknek a leendő német haderőre vonatkozó végkövetkezései 1945-ben” (2. sz. 189—201. o.) R. Gehlen fasiszta tábornok 1945 szeptemberében összefoglalta a leendő német hadsereg vezetésére vonatkozó nézeteit. Célja egyrészt az volt, hogy a fasiszta vezérkart felmentse a háború felelőssége alól, másrészt, hogy az új fasiszta tömeghadsereg alapját lerakja. Szempontjai: a katonai és állami vezetés együttműködése, ütőképes hadsereg vezetése, hierarchia a tömeghadseregben, vezetés az egyes fegyvernemeknél. Sok elképzelése megvalósult a Bundeswehr-

ben. — *Tibor DOBIAS*: „A NATO szerepe a nyugat-európai imperializmus osztályuralmának biztosításában. Szempontok a hadtörténeti kutatáshoz” (3. sz. 334—339. o.) A NATO történetének csak egyes fejezetei szerepelnek az eddigi feldolgozásokban, a hadtörténeti kutatásban még sok nyitott kérdéssel találkozunk. A feldolgozások szempontjai lehetnének: 1. Az imperialista rendszer labilitása, az osztályellentétek felerősödése, politikai integráció a NATO országokban. 2. A nemzeti erők és polgári védelmi csapatok szerepe a NATO-stratégiában. 3. A nemzeti erők bevetésének kérdései, a NATO-főerők bevetésének szempontjai belső konfliktus esetében az 50-es, 60-as és 70-es években; az összvédelem elméleti koncepciója. 4. NATO-rendszabályok a tagországok haderőinek bevetésére az imperialista rendszer védelmében. A felvetett kérdésekre történészek, hadtörténészek és közgazdászok közös munkája adhatja meg a helyes választ. — *Karl NUSS*:

„A Sport és Technika Társaság feladatai 1952—61 között” (2. sz. 160—171. o.) A Sport és Technika Társaság az NDK fegyveres védelmének fontos kiegészítő része, 1952-ben alakult. Taglétszáma 460 ezer fő volt. 1955-től kezdődően a katonai előképzés fontos iskolája, technikai készségeket alakít ki, fejleszti a testi erőt és állóképességet. A belső karhatalom fegyveres támasza a szocialista vívmányok védelmében. — *Jaroslav PROCHÁZKA*: „A Csehszlovák Néphadsereg felállítás” (3. sz. 283—297. o.) Az 1941. július 18-án Londonban aláírt szovjet—csehszlovák szerződés értelmében Csehszlovákia a hitlerellenes koalíció teljes értékű tagja lett. A katonai szerződésben vállalt egységek felállításuk után a szovjet katonai főparancsnokság irányításával kerülhettek bevetésre. Az I. csehszlovák hadtest 1944. október 6-án lépte át a határt, attól kezdve fegyveresen bekapcsolódott az ország felszabadításába. Ezek a csehszlovák egységek képezték az új néphadsereg magvát. (*Rákóczi Katalin*)